

บทวิจารณ์หนังสือ

เรื่อง กระแสธารปรัชญาจีน: ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ และจารีต

Book Review “The Chinese Philosophical Current: Controversies on Nature, Power, and Tradition”

พระวิเชียร เตียนอี (กาญจนไตรภพ)

Phra Wichien Tein_Ee (Kanjana Traipop)

นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Ph.D. Student, Program in Philosophy

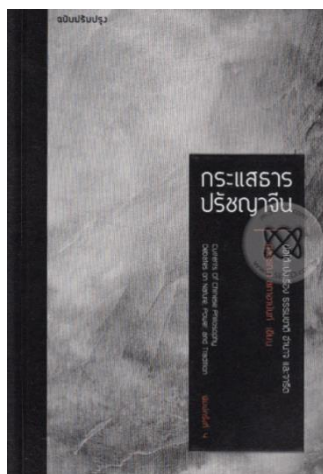
Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: wichienfashi@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 15 พฤษภาคม 2566

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 30 ธันวาคม 2566

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 30 ธันวาคม 2566

ผู้เขียน: สุวรรณ สถาอานันท์

อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย

จำนวนหน้า: 320 หน้า

1. บทนำ

หนังสือเรื่อง “กระแสน้ำปรัชญาจีน: ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ และจารีต” เขียนโดย สุวรรณ สถาอานันท์ เป็นหนังสือทางวิชาการที่เกี่ยวกับปรัชญาจีนและจีนศึกษา จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์สยามปริทัศน์ พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเดือนกันยายน พ.ศ. 2538 สำหรับเล่มที่ผู้วิจารณ์ใช้ในการวิจารณ์นี้เป็นการพิมพ์ครั้งที่ 4 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2556 มีจำนวน 320 หน้า เพื่อเสนอมุมมองของปรัชญาจีน และวัฒนธรรมจีน คติความเชื่อของชาวจีน และประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับจีนศึกษา

เนื้อหาการเขียนของหนังสือเรื่อง “กระแสน้ำปรัชญาจีน: ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ และจารีต” นี้ได้มีการแบ่งสัดส่วนเนื้อหาหลักของงานออกเป็น 4 บท ได้แก่ บทที่ 1 ขงจื๊อ: ปริณิพจน์ปรัชญาจีน,

บทที่ 2 เหล่าจื่อ: วิธีแห่งธรรมชาติ, บทที่ 3 จวงจื่อ: ทำทายชนบจาริต, บทที่ 4 หานเพยจื่อ: อำนาจนิตินิยม, บรรณานุกรม และประวัติผู้เขียน ซึ่งเป็นการแบ่งตามรูปแบบของหนังสือทางวิชาการทั่วไป

2. สรุปสาระสำคัญของเนื้อหา

สำหรับเนื้อหาทั้ง 4 บท ของหนังสือเรื่อง “กระแสธารปรัชญาจีน: ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจและจาริต” นั้นสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

สรุปสาระบทที่ 1 ขงจื่อ: ปริณทลปรัชญาจีน

สาระสำคัญในบทนี้ เริ่มจากการกล่าวถึงชีวประวัติของขงจื่อค่อนข้างจะละเอียดโดยกำหนดปี ค.ศ. ตามด้วยอายุและระบุถึงเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงอายุนั้นๆ ตั้งแต่เกิดจนถึงอายุ 73 ปีจึงถึงแก่กรรม เดือนเมษายนปีที่ 16 แห่งการปกครองของเจ้าไฉแห่งรัฐหลู่ เนื้อหาของหนังสือบทนี้ได้กล่าวถึงหัวข้อความรู้ทางปรัชญา : ความรักการเรียนรู้ ที่เกี่ยวกับการคิดกับการร่ำเรียน ผู้เขียนได้สรุปบริบททางความคิดของขงจื่อไว้ว่า การดำรงอยู่ของมนุษย์เป็นรากฐานแห่งการแสวงหาความรู้ทางปรัชญาโดยได้ปลูกฝังปรัชญา (การคิด) ไว้กับการะบวนการทางวัฒนธรรม สำหรับขอบเขตของคำสอนปรัชญาของขงจื่อมักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับโลกนี้มากกว่าที่จะใส่ใจโลกหน้า และไม่ตั้งคำถามเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของพระเจ้า และที่เนื้อหาที่สำคัญอีกประการก็คือสิ่งที่ขงจื่อสอนและไม่สอนมีปรากฏอยู่ในคัมภีร์หลุนอี่วี่สามารถแยกได้เป็น 5 ประเภท และได้กล่าวถึงปรัชญาว่าด้วยจาริตเป็นจุดเริ่มของการคิดคำนึงทางปรัชญาด้วยการพยายามที่จะสืบต่อทางจาริตจากอารยธรรมที่ดำรงอยู่แล้วในอดีต ขงจื่อเชื่อว่า การคิดจะต้องเกิดจากการเรียนรู้โดยอาศัยแหล่งความรู้ตามจาริตประเพณีในรูปของกวีนิพนธ์ คัมภีร์ประวัติศาสตร์ หรือกฎเกณฑ์แห่งพิธีกรรมและดนตรี ต่อมาได้กล่าวถึงมนุษย์ธรรม หรือเหริน ที่บ่งบอกได้ว่า ปรัชญาของขงจื่อมักจะให้ความสำคัญแก่เรื่องราวของมนุษย์เป็นอันดับแรกจะเห็นได้จากในคัมภีร์หลุนอี่วี่ที่ใช้คำว่า เหรินอยู่ถึงประมาณ 60 แห่ง และยังมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับการหลีกหลี้สังคม เป็นการให้ความสำคัญต่อปัจเจกบุคคลที่จะสามารถเลือกหนทางที่แตกต่างเพื่อสร้างสรรค์จุดหมายทางจิตวิญญาณของตนเองได้ แต่ทั้งนี้ ขงจื่อเชื่อมั่นว่า มรรควิธีที่น่าเสนอนั้นเป็นหนทางที่ถูกต้องถ้ามนุษย์ละทิ้งมรรควิธีนี้ก็จะอาจจะประสบกับความวุ่นวายสับสนได้ แม้ว่าในคัมภีร์หลุนอี่วี่จะเน้นคุณธรรมแห่งความกตัญญูที่บุตรธิดาพึงมีต่อบิดามารดาแล้วยังได้กล่าวถึงผู้หญิงไว้เพียง 6 แห่ง จากเนื้อหาที่มีอยู่ทั้งหมด 499 บท สำหรับเนื้อหาที่เกี่ยวกับปรัชญาการปกครองนั้นนับเป็นสิ่งที่ขงจื่อให้ความสำคัญ ซึ่งจะมีลักษณะที่เชื่อมโยงคุณธรรมในครอบครัวเข้ากับรากฐานของการปกครองด้วยการเน้นการขัดเกลาคุณธรรมของผู้ปกครอง เพราะเขาเชื่อมั่นในพลังชั้นนำของผู้ปกครองที่ถูกต้องมิเช่นนั้นจะนำไปสู่ทางที่ผิดพลาดและนำมาซึ่งความไร้ระเบียบในสังคมได้ ด้วยเหตุนี้การสร้างระเบียบในสังคมจึงต้องสร้างด้วยคุณธรรม และรากฐานที่สำคัญของปรัชญาการเมืองอีกประการหนึ่งก็คือข้อเสนอให้แก่ขานามให้ถูกต้อง เป็นการจัดระเบียบภาษาให้สอดคล้องกับความเป็นจริง เพราะขงจื่อเชื่อว่าหากนามไม่เที่ยง วาจาก็ไม่ราบรื่น หากวาจาไม่ราบรื่น กิจก็ไม่สำเร็จ และที่สำคัญจะต้องใช้พลังของคุณธรรมในฐานะกลไกแห่งระเบียบสังคม เพราะหากผู้นำเข้าไปในประสิทธิผลของการขัดเกลาทางจริยธรรมของตนแล้วจัด

วางระเบียบด้วยจริยธรรมแก้ไขนามตามสภาพความเป็นจริง เมื่อนั้นสถานการณ์ดังกล่าวจะนำมาซึ่งเอกภาพอันสันติ (สุวรรณา สถาอนันท์, 2556: 19-104)

สรุปสาระบทที่ 2 เหลาจื้อ: วิธีแห่งธรรมชาติ

สาระสำคัญในบทนี้ กล่าวถึงความสำคัญของคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงที่ได้รับการแปลถ่ายทอดเป็นภาษาต่างๆ อย่างแพร่หลายมากที่สุด เฉพาะภาษาอังกฤษมีมากถึง 40 กว่าสำนวนทีเดียว แม้ในสังคมไทยก็มีศิลปิน นักวิชาการ และผู้ใฝ่รู้ทางจีนศึกษาได้ถ่ายทอดจากภาษาจีนและอังกฤษเป็นภาษาไทยไม่น้อยกว่า 10 สำนวนด้วยกัน อาจเป็นเพราะคัมภีร์เต๋าเต๋อจิง เป็นคัมภีร์ฝ่ายโลกุตระธรรมที่ซ่อนความหมายเชิงรหัสลับอันเร้นลับ มีนัยยะเหนือโลก มีเนื้อหาเป็นปรัชญาชีวิตของผู้สันโดษ ละทางโลก ไม่ยุ่งเกี่ยวกับโลกอีก มองอีกมุมอาจเหมาะสำหรับราชาปราชญ์ผู้ไม่ละทิ้งโลกแต่ปกครองโลกโดยไม่เข้าไปก้าวก่ายยุ่งเกี่ยว ซึ่งเนื้อหาของคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงจะมีความยาว 81 บท มีจำนวน 5,000 ตัวอักษร เนื้อหาประมาณ 2 ใน 3 จะกล่าวถึงการปกครองทั้งโดยตรงและโดยอ้อม จึงอาจกล่าวได้ว่า เป็นคัมภีร์ที่นิพนธ์เกี่ยวกับศิลปะการปกครองอย่างแท้จริง สำหรับการอธิบายเกี่ยวกับคัมภีร์ส่วนใหญ่ใช้กระบวนการวิศึกษาโดยการอธิบายโน้ตหลักของคัมภีร์ แม้แนวคิดเรื่องการกลับคืนสู่สภาวะดั้งเดิมก็ถูกว่าเป็นแนวคิดทวนกระแสความคิดเรื่องความก้าวหน้า แต่ถ้าพิจารณาให้ดีจะเห็นว่า การกลับคืนสู่สภาวะดั้งเดิมนั้นนับเป็นวิถีคิดทางปรัชญาอีกระดับหนึ่ง ถ้าเทียบกับวิถีคิดในระบบของขงจื๊อก็อาจจะแตกต่าง เพราะขงจื๊อใช้แม่แบบทางจริยธรรมจากอดีตนำมาเป็นวิถีคิดทางปรัชญา เมื่อกล่าวถึงความสำคัญของรูป รูปธรรม วัตถุสารอันเป็นสิ่งที่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้ความสำคัญ แต่ดูเหมือนว่า คัมภีร์เต๋าเต๋อจิงจะปฏิเสธความจริงทางรูปธรรม หรือไม่ยอมรับความสำคัญของโลกกายภาพ แต่ในความเป็นจริงจะพบว่า คัมภีร์เต๋าเต๋อจิงมีแนววิถีการมองโลกแห่งรูปธรรมนั้นผ่านหลักความจริงนั่นก็คือความว่าง และที่สำคัญเหลาจื้อมีแนวคิดที่ว่า สภาวะธรรมชาติดั้งเดิม สภาวะธรรมดาสงบสติกว่าการสร้างกลไกทางวัฒนธรรมต่างๆ มาควบคุมพฤติกรรมทางจริยธรรมของมนุษย์ ซึ่งจะมีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดกับแนวคิดของขงจื๊อที่พยายามจะสร้างขนบจารีตขึ้นเพื่อขัดเกลามนุษย์ และอีกประการหนึ่ง เหลาจื้อเชื่อว่า คำตอบจากธรรมชาตินั้นยิ่งใหญ่กว้างขวางกว่าคำตอบทางวัฒนธรรม ทั้งในระดับจริยธรรม และสังคมการเมือง แม้ในเรื่องของเพศหญิง ก็ได้รับการเชิดชูอย่างชัดเจน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า พลังเพศหญิงนั้น คัมภีร์เต๋าเต๋อจิงอธิบายในบริบทของการใช้อำนาจรัฐที่เป็นความสัมพันธ์เชิงความรู้สึกระหว่างผู้ปกครองกับประชาราษฎร์ทั้งในแง่บวกและลบ ในคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงมีบางประเด็นที่มองว่ามีความขัดแย้งในทางปรัชญาก็คือประเด็นที่เชิดชูความไม่รู้ เพราะโดยแก่นสารของปรัชญานั้นก็คือ ความรักในความรู้ ด้วยเหตุนี้ จึงถูกมองว่า ปรัชญาที่เสนอให้ละเลยความรู้จะถือเป็นปรัชญาได้อย่างไร และตอนท้ายของบทผู้เขียนได้นำเสนอบทวิเคราะห์และข้อวิจารณ์เพิ่มเติมด้วย (สุวรรณา สถาอนันท์, 2556: 107-170)

สรุปสาระบทที่ 3 จวงจื่อ: ทำทายชนบจาริต

สาระสำคัญในบทนี้ กล่าวถึงจวงจื่อ ผู้มีพนธ์คัมภีร์จวงจื่อ และเป็นศิษย์เอกของเหล่าจื่อ จากบันทึกของสุมาเฉียน หรือซือหม่าเฉียน ทำให้ทราบว่า จวงจื่อ มีชีวิตอยู่ในสมัยของฮู่อ๋อง แห่งรัฐเหลียง หรือเว่ย และเซียนอ๋อง แห่งรัฐฉี มีถิ่นกำเนิดในมณฑลเหอหนาน เคยมีตำแหน่งเป็นคนดูแลสวนต้นไม้ ภายหลังลาออกมาใช้ชีวิตเป็นอิสระ และเคยปฏิเสธการทาบทามของราชทูตแห่งเว่ยอ๋อง แห่งรัฐฉู่ เพื่อให้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีเอก ผู้เขียนได้เริ่มเข้าเนื้อหา โดยกล่าวถึงคัมภีร์จวงจื่อ บทที่ 1 มีใจความที่เกี่ยวกับจินตนาการแห่งอิสรภาพเปรียบกับการดำดิ่งลงสู่ท้องทะเลลึกแล้วโอบยิบขึ้นสู่ท้องฟ้า จากวิธีการเปิดฉากของคัมภีร์จวงจื่อ เช่นนี้ทำให้เข้าใจได้ว่า เป็นสัญญาณเตือนให้ระลึกว่า ผู้ร่วมเดินทางพึงถอดวางมารฐานแห่งชีวิตที่ได้ยึดถือไว้อย่างแน่นหนามั่นคงหันมาใช้พลังแห่งจินตนาการของตนแทน จวงจื่อหันมาใช้วิธีการทางวรรณคดีเพื่อแสดงข้อคิดทางปรัชญาทำให้วิเคราะห์ได้ว่า กระบวนการคิดเชิงปรัชญาแบบจวงจื่อนั้นจะต้องอาศัยจินตนาการและปัญญาของผู้เข้าร่วมแสวงหามากกว่าการใช้แต่กระบวนการวิธีคิดเชิงตรรกะของมนุษย์เท่านั้น แม้การเดินทางในคัมภีร์ก็จะหมายถึงการท่องเที่ยวแห่งจินตนาการ เป็นการเดินออกจากกรอบความคิดมาตรฐานที่ใช้แยกแยะโลกของมนุษย์ที่มีจุดมุ่งหมายคืออิสรภาพ ซึ่งจวงจื่อมองว่า มนุษย์ผู้เป็นสัตว์ประเสริฐจะเป็นผู้กำหนดโลกตามมาตรฐานแห่งตน และจะมีคำตอบมากมายว่าอะไรคือความจริง อะไรถูก อะไรผิด เมื่อกำหนดแล้วก็ยึดถือโลกสมมติอย่างจริงจังเพื่อสร้างระบบทางปรัชญา คำสอนทางศาสนา หรือแม้แต่โครงสร้างทางการเมือง กิจกรรมทางเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตทางวัฒนธรรม จวงจื่อมองเห็นว่า ปัญหาพื้นฐานที่สุดของมนุษย์อยู่ที่การติดยึดกับการแยกแยะที่มนุษย์กำหนดสร้างขึ้นมาเอง เช่น ข้อจำกัดของภาษา ความรู้ที่จวงจื่อเปรียบกับความรู้ของพ่อครัว เพื่อสื่อให้เข้าใจว่าความรู้แบบของตนนั้นเป็นกระบวนการแห่งการกระทำอย่างเป็นธรรมชาติธรรมดาและเป็นไปเอง ซึ่งเขาเชื่อว่าความรู้ชนิดนี้เป็นประโยชน์แก่ชีวิตมากกว่าและช่วยให้สามารถดำเนินชีวิตจนครบอายุขัย แม้การจะสร้างสรรค์สิ่งทั้งดงามสมบูรณ์ได้ มนุษย์ล้วนจะต้องสะท้อนจากแนวคิดเรื่องประโยชน์ ซึ่งเป็นประเด็นหนึ่งที่สำคัญในคัมภีร์จวงจื่อนั้นก็คือแนวคิดเรื่อง ประโยชน์ของสิ่งที่ไร้ประโยชน์ ในประเด็นนี้ได้มีกรณีตัวอย่าง ได้แก่ ต้นไม้กับช่างไม้ และเรื่องของคนพิการชู่ อีกประเด็นที่น่าสนใจก็คือ ท่าทีต่อความตาย แม้จวงจื่อจะให้ความสำคัญต่อชีวิตที่มีอายุยืนยาวตามอายุขัยเป็นสิ่งตามธรรมชาติที่สุด แต่ความตายเมื่อถึงอายุขัยก็มีใช่เป็นสิ่งพึงอาลัยคร่ำครวญ ความโศกเศร้าเป็นธรรมชาติ แต่จารีตพิธีกรรมอันซับซ้อนเกี่ยวกับพิธีศพอาจมิใช่เป็นการแสดงความเคารพต่อวิถีแห่งธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้ ท่าทีต่อความตายถูกสะท้อนออกมาในลักษณะที่ว่า มนุษย์เป็นเพียงแขกผู้มาเยือนชีวิต มาสักครู่แล้วก็จากไปก็เท่านั้น จึงไม่ใช่อะไรใหญ่โตพิเศษที่ต้องโศกเศร้าฟูมฟายเมื่อต้องจากชีวิตนี้ไป เมื่อกล่าวเนื้อหาที่เกี่ยวกับการปกครองจะถึงประเด็นผู้ปกครองไป แต่จะใส่ใจกับอิสรภาพของปัจเจกบุคคล ซึ่งแตกต่างจากคัมภีร์เต๋าต่อสิ่งที่พยายามพูดกับผู้ปกครอง ตอนท้ายของบท ผู้เขียนได้นำเอาทัศนะของนักวิชาการที่กล่าวถึงจวงจื่อ ได้แก่ ศาสตราจารย์ ดี ที ชูสุกี ที่ประกาศว่าจวงจื่อเป็นนักปราชญ์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของจีน อาเธอร์ แวลลี กล่าวถึงคัมภีร์จวงจื่อไว้ว่า เป็นคัมภีร์ที่ลึกซึ้งที่สุดและให้ความบันเทิงมากที่สุดในโลกเล่มหนึ่ง และศาสตราจารย์ เอ ซี แกรม กล่าวไว้ว่า ไม่มีคนจีนอื่นใดเหมือนจวงจื่ออีกเลย ต่อจากนั้น ผู้เขียนได้กล่าวถึงกระบวนการวิธีการรื้อล้างบางปรัชญาของจวงจื่อด้วยการสรุปเป็น 5

ประการ แม้ว่าปรัชญาจวงจื๊อจะมีท่าทีวิพากษ์วิจารณ์ความจริงตามชนบประเพณีอย่างรุนแรง แต่กลับไม่ได้ส่อนัยเชิงวิมตินิยม หรือ กังขาคติ (Skepticism) แต่อย่างใด ในเชิงวิถีชีวิต ปรัชญาจวงจื๊อสนับสนุนให้มีส่วนร่วมในกระบวนการแปรเปลี่ยนตามธรรมชาติได้ยึดความจริงราวยึดคัมภีร์ มิได้หลีกหนีหนาย แต่เข้าร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติอย่างเป็นอิสระ (สุวรรณ สถาอานันท์, 2556: 173-255)

สรุปสาระบทที่ 4 หานเพยจื๊อ: อำนาจนิตินิยม

สาระสำคัญในบทนี้ กล่าวถึง วิธีคิดของปรัชญาสำนักนิตินิยมที่มีหานเพยจื๊อเป็นเจ้าของแนวคิดนี้ที่มีจุดหมายหลักอยู่ที่การควบคุมรัฐและประชาชนทางการเมือง ด้วยวิธีการให้รางวัลและการลงโทษ แม้แต่การรุกราน การทำสงคราม และการจัดระบบสังคมอย่างทหารก็สามารถนำมาใช้ได้ถ้าวิธีดังกล่าวสามารถเกื้อหนุนอำนาจผู้ปกครอง เมื่อกล่าวถึงยุทธศิลป์การปกครองของหานเพยจื๊อก็จะมีอยู่ 3 ประการหลัก ได้แก่ อำนาจกฎหมาย และอุบาย แนวคิดทั้งสามนี้ได้ถูกนำมาผสมผสานกันด้วยลักษณะ 3 ประการ ได้แก่ จากความเคารพอดีตสู่ความจำเป็นของปัจจุบัน จากการกล่อมเกลางานจริยธรรมสู่การควบคุมบังคับด้วยกฎหมาย และจากมนุษยนิยมสู่รัฐนิยม แม้หานเพยจื๊อ จะไม่ใช่เป็นคนแรกของจีนที่สนใจเรื่องการปกครอง แต่อาจเป็นตัวแทนที่เด่นชัดที่สุดของสำนักคิดทางปรัชญาการปกครองที่มองเห็นว่าการปกครองกับคุณธรรมจริยธรรมส่วนตัวของผู้ปกครองไม่จำเป็นเป็นสิ่งเดียวกัน หรือไม่จำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องกับการปกครองด้วยซ้ำไป แต่อย่างไรก็ตามการแสวงหาบุคคลผู้ทรงคุณธรรมมาเป็นผู้ปกครองนั้นยังเป็นเรื่องที่มีโอกาสเกิดขึ้นได้ยากและต่อเนื่องเมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ยังมีคนจำนวนน้อยมากที่จะยอมอยู่ใต้อาณัติแห่งคุณธรรมนั้น เพราะสำหรับหานเพยจื๊อแล้วคุณธรรมกับอำนาจนั้นเป็นเหมือนน้ำกับน้ำมันซึ่งไม่สามารถเข้ากันได้ ท้ายที่สุดแล้วเพื่อสนองตอบต่อรัฐไม่เพียงแต่คุณธรรมจริยธรรมของบุคคลเท่านั้นที่ต้องสละทิ้งเพื่อความมั่นคงแห่งรัฐ แม้มิติทางการศึกษา การอบรมสั่งสอน ความกล้าหาญของประชาชนล้วนแต่ต้องเป็นไปเพื่อรัฐทั้งสิ้น ตอนท้ายของบทผู้เขียนได้นำเอาแนวคิดเรื่องรัฐในอุดมคติของแต่ละคัมภีร์มาเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นความสอดคล้องและความแตกต่างกันให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น (สุวรรณ สถาอานันท์, 2556: 257-311)

3. ข้อวิจารณ์

ผู้วิจารณ์ มีข้อวิจารณ์ 2 ข้อ คือ 1) รูปแบบการนำเสนอเนื้อหา และ 2) การนำเสนอประเด็นปัญหาในหนังสือ “กระแสดารปรัชญาจีน: ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ และจารีต” ดังนี้

ข้อ 1) รูปแบบการนำเสนอเนื้อหา

หนังสือเล่มนี้มีจุดเด่นด้านการวิเคราะห์ระบบคิดเชิงปรัชญา ของจีนยุคคลาสสิกทั้ง 4 สำนักหลักของปรัชญาจีนที่มีความแนวคิดเด่นเฉพาะอยู่แล้ว ลักษณะการเขียนของหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนจะเริ่มจากประวัติย่อของเจ้าสำนักแล้วจะนำเนื้อหาในคัมภีร์มาตั้งเป็นประเด็นหลักในการเขียนอธิบายเพิ่มเติมด้วยการสอดแทรกความคิดเห็นของนักวิชาการสมัยใหม่ทั้งตะวันตกและตะวันออกสนับสนุน ตัวอย่างเช่น ในบทที่ 3 กล่าวถึงความเป็นนักปราชญ์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของจีนของจวงจื๊อ ด้วยการนำเอาคำกล่าวของศาสตราจารย์ ดี ที ซูสกี อาเธอร์

แวลี่ และศาสตราจารย์ เอ ซี แกรม (สุวรรณา สถาอานันท์, 2556: 238) มาสนับสนุนเพื่อให้เกิดความมีน้ำหนักของคำกล่าวดังกล่าว และจุดเด่นประการหนึ่งก็คือ หนังสือจะมีเชิงอรรถบอกแหล่งข้อมูลเพื่อการสืบค้นเพิ่มเติมเป็นข้อดีสำหรับผู้สนใจอยากหาข้อมูลเพิ่มเติมได้ และผู้เขียนก็นำเอาแนวคิดของแต่ละสำนักมาเปรียบเทียบกันเพื่อให้เห็นความเหมือนและแตกต่างได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจารณ์มองว่า หนังสือเล่มนี้ยังมีบางส่วนที่ยังน้อยไปแต่ก็ยังไม่ถือว่าหายหายไปคือบทวิเคราะห์และข้อวิจารณ์ เพราะเมื่อสำรวจดูแล้วจะมีปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทที่ 2 ที่กล่าวถึงเหลาจีอเพียงแห่งเดียวเท่านั้น (สุวรรณา สถาอานันท์, 2556: 238) นอกจากนั้นจะมีเพียงการอธิบายเพิ่มเติมและการตั้งข้อสังเกตในบางประเด็นเท่านั้น จึงไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจนของผู้เขียนต่อการอภิปรายข้อแย้งในประเด็นต่างๆ อาจกล่าวได้ว่าผู้เขียนทำหน้าที่เป็นแค่ผู้ขยายความเท่านั้นทำให้งานเขียนขาดเสน่ห์ ไม่น่าสนใจสำหรับนำไปโต้แย้งเชิงความคิดของนักวิจารณ์หนังสือรุ่นหลัง และที่สำคัญเนื้อหาหนังสือโดยภาพรวมอาจจะไม่ตรงกับชื่อของหนังสือที่ผู้เขียนใช้คำว่า “ข้อโต้แย้ง...”

แต่ด้วยความที่เป็นหนังสือผ่านการพิมพ์มาเป็นครั้งที่ 4 และได้รับการปรับปรุงเพิ่มเติมเนื้อหา จึงมีความสมบูรณ์ในระดับหนึ่งสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการสืบค้นสำหรับผู้สนใจเกี่ยวกับปรัชญาจีนได้เป็นอย่างดี แต่อาจจะสร้างความผิดหวังสำหรับผู้เรียนปรัชญาที่ต้องการประเด็นการโต้แย้ง วิพากษ์ หรือวิจารณ์ที่ชัดเจนก็เป็นได้

ข้อ 2) การนำเสนอประเด็นปัญหาในหนังสือ “กระแสรพปรัชญาจีน:

ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ และจารีต” ผู้วิจารณ์มีทัศนะว่า การนำเสนอประเด็นปัญหาทางปรัชญาโดยการนำหลักคำสอนในคัมภีร์หรือแนวคิดของแต่ละสำนักมาวิพากษ์นั้น ต้องคำนึงถึงความถูกต้องในเรื่องที่มาที่ไปของเนื้อหาให้ผู้อ่านที่มีความเข้าใจเพียงเล็กน้อยมีความเข้าใจผิดหรือคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง

อนึ่ง การทำความเข้าใจในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาจีนนั้น ผู้วิจารณ์มีทัศนะว่า ไม่จำเป็นต้องใช้วิธีการวิเคราะห์เปรียบเทียบก็ได้ หากผู้เขียนวิเคราะห์ปัญหานั้นให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของมนุษย์ ประกอบกับการใช้ภาษาที่สื่อความเข้าใจได้ทั่วไปเข้าใจง่าย แต่ลึกซึ้งก็สามารถทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น

สำหรับประเด็นเนื้อหาที่ผู้วิจารณ์ประสงค์จะแสดงความคิดเห็นมีด้วยกัน 2 ประเด็น คือ

1) การหลีกหลีสังคม

2) จวงจื่อกับปรัชญาจีน

ซึ่งเป็นเนื้อหาบางส่วนที่มีอยู่ในหนังสือเล่มนี้ ดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1) การหลีกหลีสังคม

ประเด็นนี้อยู่ในบทที่ 1 ขงจื่อ: ปริณทลปรัชญาจีน หัวข้อเรื่อง “การหลีหลีสังคม” ผู้เขียนได้กล่าวถึงการอภิปรายประเด็นทางเลือกทางศีลธรรมและความรับผิดชอบทางศีลธรรมของปัจเจกบุคคลในหลุน

อีวของ ศาสตราจารย์ เฮร์เบิร์ต ฟิงกาเรต ที่ได้ตั้งข้อสังเกตว่า “ขงจื๊อไม่ได้แจกแจงภาษาที่เกี่ยวกับการเลือกและความรับผิดชอบในแง่ที่ทั้งสองแนวคิดนี้ย่อมเชื่อมโยงกับอำนาจของปัจเจกบุคคลที่จะเลือกทางอันหลากหลาย เพื่อสร้างสรรค์จุดหมายทางจิตวิญญาณของปัจเจกบุคคล” (สุวรรณ สถาอานันท์, 2556: 68) และได้อธิบายเพิ่มเติมว่า “ขงจื๊อมองมรรควิธีของตนว่าเป็นหนทางอันถูกต้องเพียงหนทางเดียว...หากมนุษย์ละทิ้งมรรควิธีนี้มนุษย์จะประสบแต่ความวุ่นวายสับสน” (สุวรรณ สถาอานันท์, 2556: 68-69) ประเด็นนี้ผู้เขียนได้แสดงทัศนะว่า “ไม่ใช่เรื่องแปลกแต่ประการใดที่นักปรัชญาจะมองว่ามรรควิธีของตนเห็นนั้นคือวิถีทางเดียวที่ดีที่สุด แต่น่าสังเกตว่า ฟิงกาเรตเองกำลังมองหลุนอีวจากบริบทของวัฒนธรรมทางปรัชญาตะวันตก ซึ่งให้ความสำคัญแต่อำนาจการตัดสินใจ การเลือกทางศีลธรรม ความสำนึกผิด (guilt) และความรับผิดชอบของปัจเจกบุคคล...แต่ถ้าพิจารณาจากหลุนอีวทั้งหมดพบว่า ขงจื๊อได้เผชิญหน้ากับบุคคลหลายกลุ่มซึ่งมีความแตกต่างกับขงจื๊อในขั้นพื้นฐาน” (สุวรรณ สถาอานันท์, 2556: 69) และผู้เขียนได้แสดงทัศนะเพิ่มเติมไว้ว่า “หลุนอีวมีการกล่าวถึงทางเลือก แต่เป็นทางเลือกในระดับมรรควิธี เป็นทางเลือกวิถีชีวิตที่จะผูกพันหรือเกี่ยยงตนเองจากสังคมการเมือง ทางเลือกเหล่านี้อาจไม่นับเกี่ยวข้องกับการสำนึกผิดบาปอย่างในตะวันตก แต่ก็ไม่เห็นเหตุผลประการใดที่ขงจื๊อต้องเสนอเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวในระบบปรัชญาของตน” (สุวรรณ สถาอานันท์, 2556: 70)

ผู้วิจารณ์ เห็นด้วยกับผู้เขียนที่อธิบายเช่นนี้ เพราะวัฒนธรรมของตะวันออกโดยเฉพาะของจีนนั้นย่อมมีความแตกต่างกับวัฒนธรรมตะวันตกที่ศาสตราจารย์ เฮร์เบิร์ต ฟิงกาเรต ได้นำมาเป็นฐานความคิดในการอภิปรายคัมภีร์หลุนอีว แต่ไม่เห็นด้วยในประเด็นที่จะผู้เขียนมีท่าทีที่สนับสนุนขงจื๊อที่มองมรรควิธีของตนว่าเป็นหนทางอันถูกต้องเพียงหนทางเดียว แม้ในหนังสือจะกล่าวอ้างว่า มีบุคคลอย่างน้อยจำนวน 4 คนได้เสนอทางเลือกอื่น ได้แก่ นายด่าน คนบ้า ชายผู้ถือตะกร้าฟาง และเกษตรกรผู้หลีกหนี (สุวรรณ สถาอานันท์, 2556: 70) และมีอีกจำนวน 7 คน แต่ไม่ได้ระบุชื่อไว้ ผู้เขียนไม่ได้มีคำยืนยันชัดเจนในประเด็นนี้มีเพียงคำอธิบายเหตุผลของแต่ละคนเท่านั้น ผู้วิจารณ์มองว่า การนำเอาวิถีชีวิตของคนซึ่งมีจำนวนมาเป็นมาตรชี้วัดว่า ทุกคนจะต้องมีวิถีชีวิตเป็นเช่นนี้ ย่อมเป็นเรื่องที่ไม่เป็นสากล เพราะบุคคลในโลกนี้มีจำนวนหลายพันล้านคน แต่ละคนย่อมมีแนวทางการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันไปตามบริบทสังคม ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมและประเพณี แม้แต่ความเชื่อทางศาสนาก็ย่อมมีผลทำให้วิถีชีวิตที่แตกต่างกันไป คำสอนของขงจื๊อตามที่ปรากฏในคัมภีร์หลุนอีวจึงเหมาะกับบริบทของจีนสมัยโบราณที่เคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณี แม้ในปัจจุบันก็อาจสามารถนำมาปรับใช้ได้ให้เหมาะสมกับบริบทสังคมบางแห่งเท่านั้น ผู้วิจารณ์เชื่อว่าไม่สามารถที่นำมาใช้ได้กับทุกบริบทสังคม หรือนำมาเป็นมาตรฐานสากลได้อย่างแน่นอน

ประเด็นที่ 2) จวงจื๊อกับปรัชญาจีน

จากการที่ผู้เขียนได้หยิบยกเอาคำกล่าวของนักวิชาการสมัยปัจจุบัน 3 คน ได้แก่ศาสตราจารย์ ดี ที ซูสูกิ ที่ประกาศว่า “จวงจื๊อเป็นนักปราชญ์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของจีน” อาเธอร์ แวลี กล่าวถึงคัมภีร์จวงจื๊อไว้ว่า “เป็น

คัมภีร์ที่ลึกซึ้งที่สุดและให้ความบันเทิงมากที่สุดในโลกเล่มหนึ่ง” และศาสตราจารย์ เอ ซี แกรม กล่าวไว้ว่า “ไม่มีคนจีนอื่นใดเหมือนจวงจื๊ออีกเลย”

ผู้วิจารณ์ มีความคิดเห็นว่า คำกล่าวของบุคคลข้างต้นนี้เป็นข้อยืนยันว่า จวงจื๊อ เป็นผู้รู้ในภูมิปัญญาตะวันออกแต่อยู่ในบริบทของอารยธรรมของจีนที่เข้ากันได้กับสมัยปัจจุบัน จึงทำให้แนวคิดของจวงจื๊อตรงใจของนักวิชาการปัจจุบัน แต่เมื่อมองย้อนกลับไปในอดีตสมัยของจวงจื๊อนั้นกลับถูกต่อต้านจากนักคิดฝ่ายลัทธิขงจื๊อ โดยเฉพาะสวินจื๊อได้กล่าวถึงจวงจื๊อว่า “เป็นผู้มีอคติขึ้นชมธรรมชาติ แต่ไม่รู้จักมนุษย์” (สุวรรณา สถาอานันท์, 2556: 239) ซึ่งข้อความนี้ผู้วิจารณ์มองว่าอาจจะมีความเป็นจริง เพราะเมื่อมองว่าแนวคิดที่เกี่ยวกับที่จวงจื๊อแสดงท่าทีต่อความตายที่แม้ว่าเขาจะยอมรับว่าชีวิตนั้นสำคัญ การมีอายุยืนยาวตามอายุขัยตายธรรมชาติเป็นสิ่งที่ดีที่สุดก็ตาม แต่ความตายเมื่อถึงอายุขัยก็มีใช่เป็นสิ่งที่พึงอาลัยคร่ำครวญ ความเศร้าโศกเป็นธรรมชาติ แต่จวงจื๊อมองว่าจารีตพิธีกรรมอันซับซ้อนเกี่ยวกับพิธีศพอาจมิใช่เป็นการแสดงความเคารพต่อวิถีแห่งธรรมชาติ ซึ่งแนวคิดลักษณะจะแย้งกับแนวคิดของขงจื๊อที่เคร่งครัดและจริงจังกับพิธีกรรมเป็นอย่างมาก ขงจื๊อเชื่อว่า การอยู่ต่อหน้าระหว่างผู้ประกอบพิธีกับเป้าหมายของพิธีกรรมเป็นเงื่อนไขที่สำคัญต่อความศักดิ์สิทธิ์แห่งจารีต เป็นการเชื่อมโยงมิติต่างๆ ของพิธีกรรมให้ทรงพลังสำหรับมนุษย์ (สุวรรณา สถาอานันท์, 2556: 56) แต่ตรงกันข้ามกับจวงจื๊อที่มองว่า มนุษย์เป็นเพียงแขกที่มาเยือนชีวิตมาสักครู่ก็จากไปก็เท่านั้น ไม่มีอะไรใหญ่โตพิเศษที่จะต้องโศกเศร้าหรือฟูมฟายเมื่อต้องจากชีวิตนี้ไป (สุวรรณา สถาอานันท์, 2556: 220) จะเห็นได้จากการกระทำของจวงจื๊อต่อหน้าศพภรรยาของเขาด้วยการนั่งกางขา ตีฆ้องร้องป่าว แสดงอาการไร้สัมมาคารวะขัดกับจารีตและประเพณีอันดีงามของบริบทสังคมตอนนั้น ผู้มองว่าการกระทำเช่นนี้จึงไม่เป็นเรื่องแปลกที่จวงจื๊อจะถูกต่อต้านจากนักปราชญ์ร่วมสมัยจนถึงขั้นล้างบางปรัชญาจวงจื๊อ ด้วยกระบวนวิธีต่างๆ ซึ่งผู้วิจารณ์เห็นว่าแนวทางนี้มีเหตุผลที่สุด ซึ่งอาจทำให้การปฏิบัติไร้หลักการ วิธีการ และเป้าหมายที่ถูกต้อง เพราะแนวทางการปฏิบัตินั้นมีหลายแนวทาง หากเลือกแนวทางใดก็ได้ทำให้สามารถสำเร็จบรรลุถึงเป้าหมายได้หมด

ส่วนประเด็นนอกจากนี้ในบทที่เหลือ เหตุที่ผู้วิจารณ์ไม่ได้หยิบยกนำมาวิจารณ์ก็เป็นเพราะผู้เขียนมีข้อสรุปหรือมีการอภิปรายประเด็นปัญหาต่างๆ ไม่ชัดเจนเพียงพอต่อการจะนำมาเป็นประเด็นปัญหาในการวิจารณ์ได้ ซึ่งถือว่าเป็นจุดอ่อนของหนังสือเล่มนี้ที่ผู้เขียนพยายามหยิบยกเอาแนวคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์และแนวคิดของนักปราชญ์ 4 สำนัก มาอธิบายเพื่อจะได้มองเห็นวิถีคิดที่เป็นระบบปรัชญาของแต่ละสำนัก

4. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ผู้วิจารณ์ ได้แสดงความคิดเห็นต่อประเด็นเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้มี 2 ประการ คือ 1) การหลีกเลื้สังคมผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับผู้เขียนที่อธิบายต่างจากทัศนะของศาสตราจารย์ เฮอร์เบิร์ต ฟิงกาเรต เพราะวัฒนธรรมของตะวันออกโดยเฉพาะของจีนนั้นย่อมมีความแตกต่างกับวัฒนธรรมตะวันตกที่ได้นำมาเป็นฐานความคิดในการอภิปรายคัมภีร์หลุนอวี่ แต่ไม่เห็นด้วยในประเด็นที่จะผู้เขียนมีท่าทีที่สนับสนุนขงจื๊อที่มองมรรควิธีของตนว่าเป็นหนทางอันถูกต้องเพียงหนทางเดียว และ 2) จวงจื๊อกับ ปรัชญาจีน ประเด็นนี้ผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับผู้เขียนที่

มองจวงจี้มีแนวคิดที่แตกต่างและโดดเด่นจากนักปราชญ์ร่วมสมัย จนได้รับการยกย่องจากนักวิชาการยุคปัจจุบัน แม้จะถูกมองว่าเป็นแนวคิดสุดโต่งและถูกต่อต้านจากนักคิดร่วมสมัยก็ตาม

อย่างไรก็ตาม หนังสือเรื่อง “กระแสดารปรัชญาจีน: ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ และจารีต” เล่มนี้ มีความเหมาะสมสำหรับนิสิตนักศึกษาด้านปรัชญาที่ควรอ่านหลังจากมีพื้นฐานความรู้ทางด้าน ปรัชญาจีนเบื้องต้น ก็จะช่วยต่อยอดแนวคิดเชิงปรัชญาต่อไปทั้งทางด้านปรัชญาจีนสำนักต่างๆ ทั้งนี้เพื่อต่อยอดความสนใจใคร่รู้ที่สามารถนำไปสู่การวิเคราะห์วิจารณ์ในเชิงลึกได้ต่อไป

บรรณานุกรม

สุวรรณา สถาอานันท์. (2556). **กระแสดารปรัชญาจีน: ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ และจารีต**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยามปริทัศน์.